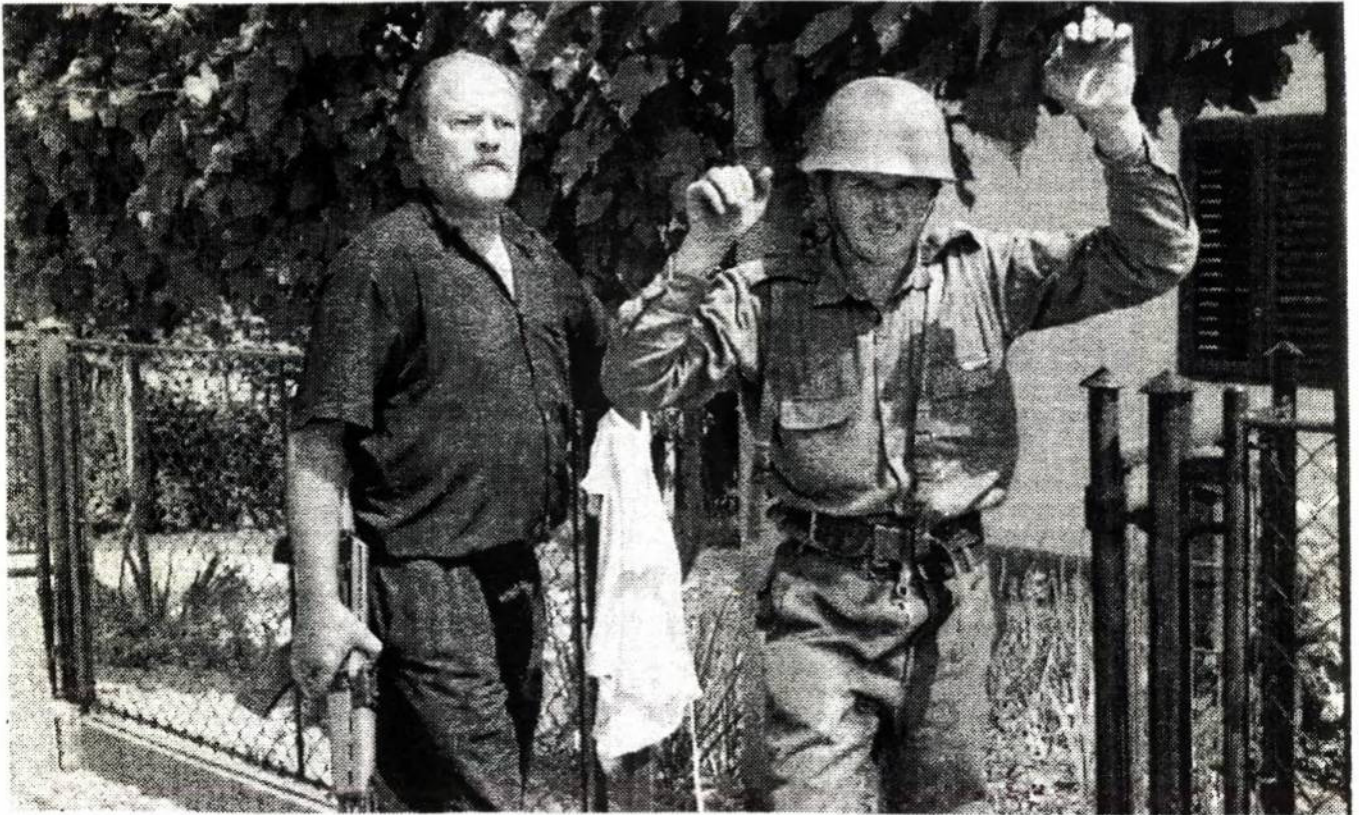

SUMMER 1991

АНАБАЗИС

Ця фотографія югославського вояка з піднятими руками, що його взяв у полон бійник Словенської Національної Гвардії, може бути з повним правом названа *фотографією року*.

Саме в Югославії тепер — центр напруги. Всі мафії (і на Сході і на Заході), що

хочуть врятувати Московську імперію, розуміють: розвал Югославської міні-імперії — це *генеральна проба* розвалу московського царства. Якщо Словенці і Хорвати навчаться водити імперських вояків з піднятими руками — завтра це спробують також у Львові й Вільнюсі.

(Фотографія з газети «International Herald Tribune»).

ANABASIS

АНАБАЗИС

ANABASIS

ЛІТО 1991 РІК XII
ч. 2 (44)

Toronto, Canada

Price \$ 3.00

Виходить чотири рази на рік
QUARTERLY

DATE OF ISSUE:

JUNE—SUMMER 1991

Publisher — VALENTYN MOROZ

**Видає радіо-фондація
Century Fund**

ISSN 0824-3557

Second class mail registration number 5730

Підписані статті висловлюють точку зору автора,
а не редакції.
Надіслані рукописи не повертаються.
Редакція застерігає за собою право скорочувати статті
та виправляти мову.

**Всі права застережені.
Copyright**

Передруки дозволені за поданням джерела

«ADIEU, MEINE HERREN»

Текст, що друкуємо нижче — це перший розділ з нової книги Валентина Мороза «Україна в 20-му сторіччі». Курс під цією назвою вже почався у Києві та Львові і буде продовжений Валентином Морозом восени цього року.

Безпосереднім імпульсом до написання книги були масові прохання (по суті — вимоги) слухачів курсу, породжені великим голодом за історичною правдою.

Річ ясна, що курс, який називається «Україна в 20-му столітті», мусить початися з теми: а з чим прийшла Україна до 20-го століття?

Саме цій темі повністю присвячено перший розділ.

Без вияснення ситуації стартового пункту неможливо оцінити реальну продуктивність «походу»; в даному випадку це — історичний марш України й українства через 20-те століття.

Чи є логічна потреба виділяти українську історію 20-го століття в окремий курс? Справа в тому, що для нас, Українців, 20-те століття — то не просто нова цифра в календарі. На переломі століть дійсно народилося щось якісно нове в українському житті; тому різниця тут не просто календарна, а принципова. 20-те століття закінчується; так що є вже можливість (і потреба) глянути на нього як на цілісний «часовий блок» із власним обличчям.

* * *

Отже: умови, серед яких Україна входила в ці нові часи.

Величезна більшість української етнографічної території перебувала у 1900-му році в межах Російської Імперії — від Збруча і Вепра аж до закубанських вершин Кавказу. Той клаптик української території, що був відкритий після-наполеонівськими господарями Європи до Австрії, виглядав дуже скромним порівняно з обширним масивом українських земель в Російській імперії. Та саме цьому клаптикові судилася роль «П'ємонту» — вогнища українського відродження.

Могутнім каталізатором визвольних процесів на Україні були реформи 1861 року в Російській імперії, що привели до ліквідації кріпацтва і послідовного демонтажу феодальної системи, з неминучими соціально-економічними змінами в бік демократизації.

Таким же імпульсом для змін було введення конституції в Австрійській імперії 1860—61 рр. і дальші реформи 1867 року, що перетворили Австрію на Австро-Угорщину. Ця зміна імперської формули мала далекойдучі наслідки не лише для Угорців.

Все це, згідно з законами історичної логіки, було корисним для українських інтересів.

Але...

То час дуже небезпечний: час шансів. Зимою в лісі спокійно і безпечно — бо всі сплять. Небезпека приходить напровесні: хто раніше збудеться — з'їсть того, хто ще сонний. У природі може так і не буває, але в історії — саме так. Це велика небезпека в час історичного пробудження: залишитися позаду, бути напівсонним тоді, коли інші вже пробудилися і відчувають великий голод після довгого сну.

І якщо глянути на ситуацію не з точки зору буденно-політичних дріб'язків, а з висоти орлиного польоту, то небезпека для Українців (переважно Австро-Угорщини) полягала саме в цьому. Затримка історичного ритму — це було характерним для тодішньої України. Процеси історичного відродження наших сусідів-конкурентів були енергійнішими й пішли значно далі, ніж в Україні. Йдеться тут навіть не про статистику. Йдеться про концептуально-якісну різницю. В Європі тоді вже прийшов час росту націоналізмів. Німець жив концепцією Німеччини. Вона могла бути розколота на десятки більших і менших держав із своїми династіями — це вже не мало значення. Поляк тепер жив концепцією Польщі; той факт, що польська територія була розділена між трьома імперіями, він сприймав як тимчасову аномалію. Старий, династичний принцип по суті зник у тодішній Європі. Ним Європа жила кілька століть; і сформулювати його можна приблизно так: ми є підданими своєї династії згідно з такими-то історичними правами; ця ситуація накладає на нас певні обов'язки й дає певні права. Якою мовою ми роз-

мовляємо і як вишиваємо свої сорочки — це не має жодного значення. І хоч династії ще існували у повній повноті зовнішнього блиску — династичний принцип по суті вивітрився. На його місце прийшов націоналістичний принцип.

Але на українське суспільство другої половини 19-го століття зміна ця ще не поширилась. Можна говорити лише про початок процесу; концепція України як головної мети в системі вартостей ще тільки вкорінювалась в український загаль.

Це привело до значних втрат саме в цей період пробудження.

* *

НАДДНІПРЯНЩИНА. Комплекс реформ 1861 року в Російській імперії, відомий популярно як «скасування кріпацтва», привів до помітного зросту української активності. В Петербурзі з'являється журнал «Основа» й відразу об'єднує навколо себе кращі сили. По суті під цією вівіскою формується генеральний штаб українського відродження. В містах України виникають недільні школи з українською мовою викладання; це в значній мірі вирішувало проблему дерусифікації шкільництва. Головна радикальна група того часу — народники — теж почала формувати українську орієнтацію. Аналогічних симптомів можна нарахувати багато.

Все це було різко припинене після невдалого польського повстання 1863 року. Це повстання виразно показало небезпеку національного питання для імперії й викликало різку реакцію не лише російського уряду, але й суспільства. По суті російське суспільство до того часу спало. Сфера політики була повною монополією уряду; громадська думка, як щось окреме від позиції уряду, не існувала. Тепер вияснилась нова істина: російське суспільство було в національному питанні більш реакційним, ніж уряд. Скажімо, для найбільшого поетичного генія Росії — Пушкіна — проблема «слов'янського братства» вирішувалась дуже просто: «Когда же славянские ручьи сольются в русском море?». Для нього Росія була просто великою акулою, яка має природне право жерти дрібніших рибок: різних там Чехів, Словенців і Македонців.

Тиск на Поляків після придушення повстання 1863 року означав разом з тим і тиск на Українців. Російська преса, на чолі з головним мафіозі — Катковом — підняла крик про небезпеку «українського сепаратизму». Сама ідея українського відродження пояснювалась як «німецька інтрига». Публіци старанно впихали в голову дешевеньку думку, що нібито Україну «видумали Німці», аби відірвати цю багатющу землю від Росії й цим її ослабити. (Курйозним було те, що Поляки мали власну версію: Україну, мовляв, «видумали Німці», аби ослабити... Польщу). Навіть сіоністська преса лякала уряд небезпекою «українського сепаратизму».

Це важливо підкреслити: ініціатором в анти-

українському поході був не уряд, а російська інтелектуальна еліта. Саме вона через газети регулярно підштовхувала уряд до антиукраїнських репресій, обурюючись «байдужістю» урядових кіл стосовно небезпеки «мазепинства». Наприклад, газета «Кієвлянин», влаштувавши інтерв'ю з відомим чеським діячем Крамаржем, писала:

«Польське, вірменське, фінське та інші питання — все це питання чисто окраїнні, себто другорядні. Мазепинське питання б'є Росію в саму основу її великодержавности (...). От де наша найбільша небезпека. Мазепинський рух розлазить по цілій південній Росії (...). П. Крамарж висловив здивування з приводу того недбальства й байдужости, з якими російське громадянство ставиться до Мазепинського руху»¹.

Стаття, з якої цитуємо ці уривки, має дуже промовисту назву: «Де головний ворог?». Цю тезу російська преса (та інші інтелектуальні чинники) повторювала постійно. Наприклад, той самий «Кієвлянин» пише знову в 1914 році:

«Український рух є для Росії більш небезпечним, ніж усі інші національні рухи, взяті разом».²

Результатом цієї антиукраїнської кампанії було закриття «Громад» (українські культурницькі об'єднання-клуби), арешти окремих діячів. Але головним результатом був відомий Валувєвський указ 1863 року про заборону української мови, якої, мовляв, «не було, нема і не може бути».

Опинившись в умовах такого безпрецедентного тиску, українство неминуче скотилось до рівня **українофільства** — м'якого, лояльного до імперії напівруху в чисто культурницьких формах. Сам термін — **українофільство** — яскраво показує патологічність української ситуації в імперії. Українофілом може бути хтось у Франції, хто є Французом, але небайдужий до України, живе її інтересами, і через те він — українофіл. Але Українець в ролі... українофіла (?!) — це було щось таке, якби новонароджену дитину запхнути у шкляний куб і заставити людське тіло сформуватись у формі квадрата...

Ця патологія **українофільства** породила й відповідні концепції. І при тому авторами подібних концепцій часом були люди, що виглядали до того зовсім інакше. Скажімо, Костомарів, автор «Книг Битія українського народу» (одна з концепцій українського месіанізму), став потім автором теорії «для домашнього вжитку». Згідно з цією теорією Українці повинні для «високих потреб» користуватись російською мовою; українська ж повинна бути мовою «домашнього вжитку». Правда, тому Костомарів пояснював, що це було не його переконання, а лише тактичний хід, спричинений ситуацією. Але це вже не мало

значення, бо теорія ця пішла у вжиток і сформувала у подібному стилі ціле покоління.

Пантелеймон Куліш висував в цей час «теорію», згідно з якою Українці здатні до культурного будівництва, але, мовляв, нездатні до будівництва держави. І через те Україна й Росія мусять нібито зорганізувати якийсь такий колгосп, в якому Українці будуть забезпечувати культурою, а Росіяни — державою. Характерно, що Куліш ціле життя шукав орієнтації на якусь чужу силу: на Росію, Польщу, вкінці — на Туреччину. Він був чудовим взірцем відсутності власної орієнтації й відчуття України як стовбура з окремим корінням.

«Громади» все ж зуміли втриматись на поверхні життя, але мусили обмежитись майже виключно етнографічною працею. Лише в цьому «шароварно-гопаковому» варіанті українські структури могли пережити важкі часи.

Природним результатом було і те, що при систематичній забороні будь-яких національних тем і тенденцій, на перший план в українському житті виходять соціальні питання, і то в найгострішому екстремно-санк'юлотському варіанті.

Все ж таки це «шароварне українофільство» дало й позитивну продукцію, бо до певної міри приспало поліцію. Як результат, у 1872 році вдалось заснувати «Юго-Западный Отдел Русского Географического Общества» в Києві. По суті під цією «туманно-географізованою» назвою було засновано Українську Академію Наук. Навколо цієї інституції відразу об'єдналися кращі сили — Панас Мирний, Старицький, Лисенко... Пожвавилась театральна діяльність.

Та імперські цербери спали тільки одним оком. Пожвавлення української діяльності відразу їх сполохало; почався знову крик про «небезпеку мазепинства», посипались доноси, — і результатом була урядова комісія 1875 року. Висновки її звучали в традиційно-імперській тональності:

«Допустити окрему літературу на простонародному українському говорі — це те саме, що покласти тривку підвалину для переконання в можливості відділення, хоч би й у далекій майбутності, України від Росії».³

Знову посипались репресії, зокрема заборонили відділ «Географічного Товариства». І знову, як і в 1863 році, головний удар було спрямовано на мову. Емський указ 1876 року був ще жорстокішим, ніж Валуєвський. Останній хоч дозволяв друкувати музичні тексти (часом і художні твори) українською мовою; Емський указ забороняв і це. (Він був ще раз підтверджений у 1882 році).

Та ж сама комісія 1875 року, що виробила (може краще сказати — виригнула) Емський указ, ухвалила виділити спеціальні субсидії на москвофільську діяльність в Галичині. Це було дуже симптоматично: Галичина ставала «П'ємонтою» — вогнищем українського відродження.

Ми вже описали концепції Костомарова й Куліша, як типовий продукт часу. Третім із цієї сумної

триїці був Михайло Драгоманів. Не йдеться тут про ігнорування великої спадщини Драгоманова як автора (чи то науковця, чи публіциста). Постать Драгоманова цікавить нас у даному випадку як компонент українофільства, і не лише як компонент; бо Драгоманів був не лише продуктом цієї епохи, але й у великій мірі її творцем.

Так, Драгоманова можна з повним правом назвати продуктом епохи, жертвою епохи і символом ями. Бо 19-те століття (і особливо друга його половина) було, без сумніву, найглибшою ямою в українській історії, коли навіть саме існування нації заперечувалось і заборонялося. Про Драгоманова можна писати багато, і по-різному — в залежності від того, який аспект поставити в центр уваги. Нас же цікавлять у даному випадку основоположні моменти його світогляду в контексті потреб українства того часу.

В центрі політичної концепції Драгоманова була ідея «громадівства». Слово це є досить специфічним перекладом відомого на Заході терміну «анархізм». Тут Драгоманів не мусив багато видумувати. 19-те століття було багате на теорії анархізму, починаючи від оригінальних мислителів типу Прудона й кінчаючи їх епігонами. Згідно з концепцією «громадівства», світ мусить бути «союзом вільних громад». Зрештою, кожен прийме цю ідею, коли під громадами розуміються Україна, Литва, Данія, Японія — природні історичні організми, зорганізовані у формі держав. Але Драгоманів розумів цю ідею по-іншому. В тому то й річ, що сам феномен держави він вважав не лише непотрібним, але й шкідливим. Вільні громади, в його розумінні, мусили бути на рівні Пацикова, Хацапетівки, Миргорода, Жашкова... При такому підході до справи Україна зникає, — не лише як державний організм, але й як організм взагалі. Кардинальним моментом тут є той факт, що зникає усвідомлення першинності України у вартостевій системі. Україна вже не усвідомлюється як найвища, кінцева мета, заради якої існують всі критерії й засоби. Тут уже нема Шевченкового кредо:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю.

Коли зникає усвідомлення нації як найвищою щабля у вартостевій системі, її місце мусить зайняти щось інше. У Драгоманова це — «прогрес»; саме він є найвищою, сяючою зіркою в градації вартостей. Не прогрес для України, а Україна для прогресу, — цю дорогу вниз, на дно ями пережив типовий український інтелігент того часу; Драгоманів був лише найпомітнішим виразником тенденції.

Драгоманів був також першим на Україні виразним адептом космополітизму і зовсім не ховав свою симпатію до цієї ідеї. О так, він послідовно виступав за права української мови, і навіть часом підписувався псевдонімом «Українець» (до речі, Лариса Косач вирішила взяти псевдонім «Леся Українка» саме за прикладом свого дядька — Драгома-

нова). Але українська мова була необхідною, в його розумінні, лише для того, щоб дати освіту «мужикові», який ніякої іншої не розуміє. А потім все одно має бути «одна мова» і «одна держава» в світі.

Заради справедливості необхідно підкреслити, що Драгоманів не був єдиним у цьому переконанні: то була модна «епідемія». Драгоманів найпомітніший у цій космополітичній ролі мабуть тому, що був найталановитішим представником цього покоління з ями. У Костомарова ми теж знайдемо ці наївні (але все-таки сильні тоді) міркування про те, що коли «паровоз, телеграф» та інші технічні премудрості заповнять всю земну кулю, то мусить бути «одна мова» і «одна народність». На це ми натикаємося скрізь; Щоголів, наприклад, свої українські перспективи ставить в залежність від однієї умови: «коли збережеться мова і народ».

По суті, це був найнебезпечніший час в історії українства. В Європі, включно з нашими близькими сусідами, уже панував принцип націоналізму, що приводив автоматично до віри в перспективу нації й національного відродження. А у нас все ще панував час **невіри** в майбутнє націй, породжений позитивістично-глобалістичним поглядом на світ як на щось неодмінно унітарне й уніфіковане в майбутньому. Пануючі, імперські нації зовсім не програвали від того. Якраз навпаки: теза «єдиної мови» в системі Російської імперії автоматично означала додаткові шанси для пануючої російської мови. Драгоманів є й тут чудовим прикладом. Підкреслюючи «націоналістичну обмеженість» панівних європейських націй, він проповідує погляд на російську ідею як на «особливу», «всесвітню», не зв'язану, мовляв, вузько-національними обмеженнями. («Чудацькі думки про українську національну справу»).

Підсумовуючи в двох словах, можна сказати, що Драгоманів дивився на світ, і на Україну, **через російські окуляри** — взірцевий приклад духового поневолення Москвою цієї категорії людей.

Досі Україна мала власну лінію розвитку. Петро I міг зруйнувати Батурин дощенту; Батий міг так само зруйнувати Київ. Але після цих спустошень духово-історичні процеси України мали власне обличчя, і не були ані московською, ані татарською копією.

У 19-му столітті Україна вперше в історії втратила власну лінію розвитку. Українські ідеї й тенденції (Надніпрянщина) стали провінційним віддзеркаленням російських ідей та тенденцій. Драгоманів є, власне, найвиразнішим символом цього копіювання московських ідей та концепцій.

І тут зовсім не грає ролі той факт, що Драгоманів критикує послідовно російську загарбницьку політику. Він критикує її не як Українець, а як «волелюбець», «прогресист». Ця критика Москви **мовою московської логіки** була найнебезпечнішою, бо втягала українство ще глибше в систему російського мислення.

Остання праця Драгоманова має дуже симпто-

матичну назву: «Пропащий час». Епоху, прожиту Україною в рамках Російської імперії, Драгоманів оцінює як пропащий час. По суті це була разом з тим і самооцінка власної біографії. Бо коли так глянути на справу, то всі ці вслухування і вдивляння у російські ритми були марно потраченим часом з точки зору українських інтересів. Фактично Драгоманів перекреслив цією останньою працею все написане до того.

«Першу еміграцію» Драгоманова — з України — це можна пояснити чисто поліційними мотивами. Але «другу еміграцію» — з Галичини до Болгарії — цими мотивами вже пояснити неможливо. Дуже швидко вияснилося, що ідеї Драгоманова досить далекі від реальних потреб українського відродження Галичини. Радикальна молодь, що дивилася спочатку на Драгоманова як на Мойсея, дуже швидко втягнулася в реальну політичну ситуацію, далеку від космополітично-«громадівських» теорій Драгоманова. Відчувши себе чужорідним тілом в українському середовищі, Драгоманів емігрує до Болгарії, де стає першим ректором першого болгарського університету.

Кроком вперед було «свідоме українство». Його головний репрезентант — Борис Грінченко — вже усвідомлює Україну як окрему, першорядну сутність у вартостевій системі. «Прогрес» тут уже не виступає в ролі основоположної вартості. «Свідоме українство» стало помітною течією в очах української еліти в ході полеміки між Грінченком і Драгомановом.

Оцінюючи «свідоме українство» як позитивну альтернативу до українофільства, необхідно все ж підкреслити, що в ньому ще не було жодних плянів політичного самостійництва.

У 1881 році народовольці вбивають царя Олександра I. Реакція, що наступила після цього атентату, вдарила найсильніше по головному ворогові імперії — українському рухові. Як писав Дмитро Дорошенко, 80-ті роки 19-го століття — це «чи не найглухіша доба в історії українського руху». Російська мова ставала домінуючою в містах України. Парадокс епохи полягав у тому, що діячі типу Драгоманова виступали за українську мову, але разом з тим... русифікувалися, бо не виробили власної, української лінії. Їхня антимосковська боротьба велася за законами московської логіки. Вони були копією російських тенденцій, а копія ніколи не перемаже оригіналу.

Так Україна виявилась роззброєною **духово** — уперше в історії. Це була якісно нова ситуація. Бо ще недавно, у кінці 18-го сторіччя, українська еліта мала міцно сформоване почуття вищості відносно російського сусіда. Рум'янцев, генерал-губернатор України, писав до Катерини II, характеризуючи українську еліту:

«Ця невеличка горстка людей (...) інакше не відзивається, як тільки, що то вони найперші в цілому світі й що нема від них нікого сильнішого, нікого сміливішого, нікого розумнішого,

та що ніде нема нічого доброго, нічого корисного, нічого справді свобідного, а все, що у них є — то найкраще».⁴

В умовах непомірного тиску українство Наддніпрянщини шукає виходу і знаходить його за імперським кордоном — в Галичині.

Як писав Грушевський:

«Жвавий український рух тим способом раптом припинено й пригноблено саме серед його розмаху. Але це мало той наслідок, що він з Росії перекидається до Галичини; перший оце раз за стільки віків, починається поворотний культурний рух зі східної України на західню, тим часом як перед тим, під натиском польського панування, живіші елементи з західної України відпливали на схід».⁵

Глянемо ж тепер на західно-українські землі — Галичину, Буковину, Закарпаття. З чим вони прийшли до 20-го сторіччя?

ГАЛИЧИНА, БУКОВИНА, ЗАКАРПАТТЯ.

Після того, як вгомонились наполеонівські війни, кордони в Європі стабілізувались практично на ціле століття. Невеликий порівняно шматок української території опинився в межах Австрійської імперії. Та йому (повторюємо) судилось відіграти помітну роль в українському відродженні.

Весна Народів — великий революційний вибух 1848 року — докотився до українських земель. Під час перших в Австрії виборів українці успішно «прорвалися» до віденського парламента. Всього було обрано від Галичини й Буковини 37 українських послів; при чому на Буковині послы-Українці склали більшість. У 1849 році, під загрозою угорського повстання, віденський уряд згоджується на формування українських мілітарних формацій. Були це «Руські Стрільці» й селянське ополчення.

Загалом 1848 рік приніс Українцям Австро-Угорщини славу «Тирольців Сходу». Ця термінологія вимагає бодай короткого пояснення. Справа в тому, що після вибуху революції австрійський трон захитався; вимога ліквідації монархії була загальною. Але династію підтримав консервативний Тироль. Ця гірська місцевість з архаїчним способом життя мало відчувала тиск феодальних порядків; тому революцію тут сприйняли без великого ентузіазму. В Галичині чи Буковині феодальний тиск був нестерпним. Але Українці зайняли про-австрійську позицію з іншої причини. Угорська й польська революційна активність відразу ж вивела на поверхню старі загарбницькі претензії Угорщини й Польщі на українські землі. Отже, відродження угорської чи польської держави означало автоматичну ліквідацію навіть тих скромних шансів, які українство мало в межах Австрії. Так бачили ситуацію Українці в 1848 році, і тому енергійно, із зброєю в руках, стримували угорські загони в Карпатах, які рвалися на галицький бік, щоб з'єднатися з польськими повстанцями.

Згідно з нормальною логікою, «Тирольці Сходу» мусили б мати після цього повну монополію на симпатії Відня і стати домінуючою нацією в Галичині, Буковині й Закарпатті.

Але історія має власну логіку. Далі сталися дивні речі.

Угорці, як відомо, були розгромлені в 1849 році; їхнє повстання залили кров'ю. Поляки теж повставали і в 1846, і в 1848 році; до того ж ще треба згадати невідале повстання 1863 року. Всі ці польські й угорські тенденції були великою загрозою для Австрійської імперії. І все ж... симпатії Відня все більше схиляються на бік Угорців та Поляків, а «вірні Русини» залишаються без уваги.

Як же так? — «Диверсанти» нагороджені, а ті, що рятували імперію — скривджені? Це був результат залізної історичної логіки.

50-ті роки приносять Австрії нові невдачі: вона втрачає свої італійські території. Війна 1865 року з Прусією закінчилася повним розгромом австрійських військ. Тому династія була змушена до маневрів. У 1860—61 рр. в Австрії вводиться конституція. Але самих соціальних змін було недосить. Німецькомовні Австрійці склали меншість в імперії (не більше 25%); тому без вирішення національного питання врятувати імперію було неможливо. До того ж перед очима був загрозований симптом: Прусія почала формувати з полонених Угорців угорські полки.

У Відні зрозуміли, що мусять поділитися владою. Після реформ 1867 року Австрія стає Австро-Угорщиною. Залишаючись в межах імперії, Угорщина отримала досить широкі права.

Як бачимо, владою поділилися з тими, кого боялися. Угорці підняли могутню революцію в 1848 році; щоб вони не повторили цього в майбутньому, їх поспішили заспокоїти. А Русинів чи Чехів, які вели себе спокійно в 1848 році, можна було не боятися; цим не дали нічого.

Згідно з реформами 1867 року, імперія була поділена на «коронні краї» — провінції з власним соймом (парламентом). На перших крайових виборах Українці провели 49 послів до галицького сойму. Але все ж домінація опинилася в польських руках. По-перше, коронний край був штучно складений з двох різних частин: української Галичини й польської «західної Галиції» з центром у Кракові. У цій штучній провінції, що її названо «Галицією», Поляки мали перевагу. По-друге, Поляків боялися (як і Угорців) з огляду на їх постійну готовність до повстань, і тому йшли їм на поступки. І нарешті — Поляки виявились краще підготованими; постійні повстання (хоч і невідалі) були доброю політичною школою. (Тут маємо відповідь на питання: чи варто боятися «втрат» у повстаннях, і чи є вигідними повстання з огляду на великі «втрати». Приклад Поляків показує, що такі «втрати» дають потім найбільші політичні дивіденди).

У 1867 році польська мова проголошується в Галичині урядовою (замість німецької). Львівський

університет стає теж польськокомовним; адміністрація його опиняється в польських руках. Учительські семінарії теж були під польським контролем, як і вся адміністрація краю в цілому. Міста швидко полонізувалися.

Ситуація в Закарпатті була ще загрозливішою. Угорці вдєсятеро посилили тиск, ставши австрійським партнером як господарі імперії. Маючи власний парламент, армію й державний апарат, Угорці почали навіть асимілювати німецькомовне населення на своїй території; що ж вже говорити про Українців чи Словаків?

Перед тим Українці досягли в Закарпатті чималих успіхів. Після Йосипіянських реформ кінця 18 ст. Закарпаття мало чи не найкращу культурно-освітню статистику, порівняно з будь-якою українською територією. Такі діячі, як Венелін, Орлай були просвітителями України й Росії. (Взагалі «експорт» культурних сил з Закарпаття до Галичини й Наддніпрянщини був стабільною тенденцією кінця 18 — початку 19 ст.). А тепер Закарпаття було зведене до рівня етнографічної маси.

На Буковині конкурентами Українців були Румуни. На щастя, вони не встигли стати такою ж домінуючою групою, як Поляки в Галичині чи Угорці в Закарпатті. Зате в Буковину спрямувався значно енергійніший потік німецькомовної колонізації, порівняно з Галичиною чи Закарпаттям. В містах панувала німецька мова (до речі, вона була викладовою і в Чернівецькому університеті).

Ця позиція українства як архаїчного, другорядного компоненту політичної структури привела до логічного результату: росту москвофільства. Уже з 1849 року починається падіння авторитету Австрії й ріст авторитету Росії. На очах галицького й закарпатського населення лише російське військо, яке промашерувало через ці краї, врятувало Австрію від угорської революції. Без цієї допомоги Відень не зборов би ані Угорців, ні інші відцентрові тенденції. Як результат починає ширитись ідея про «одноплемінну Росію», що врятує Слов'ян від мадяризації, германізації та всякого іншого лиха. Слабкі позиції українства дуже мало сприяли зросту віри у власну силу. Тому формується тип безхребетного «русинського» естаблішменту з концепцією «опори на Москву». До того ж при слаборозвинутій національній свідомості було дуже легко шпекулювати на звуковій подібності термінів «Русь» і «Росія». Крім того, регулярно ширились чутки, що «Росія забере Галичину». Зрештою, вони мали під собою ґрунт. Росія кілька разів пробувала схилити Відень до такого варіанту: обмін Галичини на російську частину Польщі («царство Польське»).

На території Галичини, Буковини й Закарпаття формується промосковська група, що довгі десятиліття була відома як «москвофіли», з ідеєю «єдиної» Росії від Карпат до Камчатки.

Їхня газета — «Слово» — так декларувала москвофільську концепцію:

«Ми зле зробили, що в 1848 р. проголосили себе Русинами й залишилися ними навіть по проголошенні конституції. В львівському соймі була найкраща нагода сказати ясно і Полякам і Європі, що всі змагання дипломатів і Поляків — витворити з нас окремих народ Русинів-уніятів осталися без успіху й що Русь галицька, угорська, кївська, московська, тобольська і т.д. під етнографічним, історичним, мовним, літературним і обрядовим оглядом, є ідентична, помимо того, що в Галичині є вона вірно віддана своєму улюбленому монархові і його ясній династії, а там за кордоном, так само віддана своєму монархові й своїй династії»⁶...

Бачимо тут типовий династизм: свою належність до «Єдиної Росії» москвофіли не розглядають як диверсію проти Відня чи ірредентизм на користь Москви. Згідно з цим, династичним, принципом, належність до «єдиної Росії» зовсім не означала необхідності для всіх «общеросів» жити в одній державі.

Трагедія полягала в тому, що принцип цей був допотопним динозавром у тодішній Європі. З ним Українці не мали жодного шансу в боротьбі з сусідом-Поляком, який вважав, що всі польські землі повинні увійти в майбутню польську державу; «улюбленого монарха та його ясну династію» Поляк (чи Угорець) уже трактував з гумором.

Це була (повторюємо) типова затримка історичного ритму. Українство не встигало за ритмом часу, і через те катастрофічно втрачало позиції (особливо в Закарпатті).

Щоб зрозуміти атмосферу часу, варто навести два симптоматичні факти: після смерті лідера «Руської Трійці» — Шашкевича — два його побратими — Вагилевич і Головацький — взагалі відійшли від українського життя. Перший редагував польську газету; другий став москвофілом.

І все ж українство постійно відновлювало себе за рахунок молоді. Крім того, після Валуєвського й Емського указів Західня Україна отримує несподівану допомогу. Всі ті автори, що не могли друкуватися у Києві чи Харкові, звернули погляд на Львів і Чернівці. Цей вітер зі Сходу помітно пожвавив українські процеси в межах Австро-Угорщини. Молодь Галичини відчула поряд з собою «ту безмежну, могутню Україну, що видала великих героїв козащини й нових діячів українського відродження, яких бачила поміж співробітниками своїх органів і видань. З другого ж боку участь Придніпрянців скріплювала демократичний і поступовий напрям галицького українства, а це багато значило супроти переваги церковних і консервативних елементів у галицькому громадянстві. Для Українців же за-збручанських, в тодішньому їх пригнобленні від усяких перепон і заборон, була Галичина наче вікном у свобідну далечінь українського розвою, що давало йому

вихід навіть на випадок найбільших утисків з боку Росії» (Михайло Грушевський).

Поступово формується група **народовців**⁷, як антипод до москвофілів.

Могутнім кроком на шляху зростання українства було заснування «Просвіти» в 1867 році. Поступово з'являються нові люди й нова самооцінка. Коли в 1875 році польська більшість у галицькому соймі спробувала зв'язати певними умовами надання щорічної урядової дотації «Просвіті» (2 тис. ринських), то «Просвіта» взагалі відмовилась від цієї допомоги. Це вже був рівень гідності, що сягав далеко вище пересічного «рутенського» стандарту. Цей епізод відразу підніс престиж новозаснованої організації, як і дискусія з митрополитом Сембратовичем. Останній висунув ідею окремої 3-мільйонної «рутенської» нації в Галичині, претендуючи на роль «рутенського» лідера не лише в церковних справах, але й в культурно-політичних. На це «Просвіта» відповіла, що вона хоче служити 20-ти мільйонам Українців, а не трьом мільйонам «рутенців».

Відчувалось, що українство націлюється зробити крок за межі провінційного династизму. Але то були покищо окремі зблиски. В цілому ж українські структури виглядали дуже млявими порівняно з сусідами-конкурентами.

Виробився особливий тип галицького естаблішменту — **рутенство**. Важливо підкреслити, що тип цей був домінуючим і в москвофільській, і в народовецькій групі. О. Охримович так характеризує цей історичний феномен:

«Характеристичними рисами «рутенства» був перш усього чисто галицький, льокальний патріотизм, що обмежувався 4-мільйонною «рутенською» нацією, вірнопідданість та надмірна льоаяльність центральному, віденському урядові, повна політична безхребетність, громадський консерватизм, духове назадництво, навіть хамський аристократизм, що погорджував усім, що не йшло «свише», згідливе відношення до мужика з його мовою, **безупинна змінливість поглядів** і т.д.»⁸

Часто «рутенець» не тримався однієї каси: віденської чи петербурзької, заробляючи і гульдени, й рублі.

В 1869 році була зроблена спроба досягти угоди з Поляками на базі взаємного забезпечення інтересів. З цього нічого не вийшло. Українство виявилось недосить сильним партнером для такої спілки. Результатом цієї невдалої акції було лише укріплення авторитету москвофілів.

Можливо, найкращим показником «політичної мускулатури» українства була справа поділу Галичини. Уперше в 1848 році Українці виставили вимогу поділу офіційної Галіції («королівство Галіції й Лодомерії») на українську й польську частини. Відділення західньої, польської частини Галіції (з Краковом), як окремого коронного краю і приєднання

до східньої Галіції (тобто української Галичини) буковинської території — це означало б утворення провінції з виразною українською більшістю й відповідними політичними наслідками. Українці ніколи не проломили бар'єру польської опозиції в цьому питанні — аж до розвалу Австрії в 1918 році. Рутенська еліта не мала достатньо виробленого характеру, щоб виграти двобій у цьому ключовому питанні.

Сформування групи народовців означало фактично перемогу національного принципу над династичним. Але необхідно відмітити, що народовці теж не вирвалися повністю з системи австрійського лоялізму.

Доброю ілюстрацією тут може служити Володимир Барвінський, перший редактор заснованої в 1880 році газети «Діло». Відразу ж після заснування газета отримала чудову нагоду «спробувати зуби» й стати великою журналістичною «акулою».

1882 рік. Голосний процес Ольги Грабар. Її батьком був Адольф Добрянський з Закарпаття — радник імператора (гофрат). У 1849 році він був прикріплений Віднем до російської армії, що ввійшла на територію Австрії придушувати угорське повстання, як особливий репрезентант австрійського імператора. Близьке спілкування з московськими генералами і густий золотий дощ у вигляді рублів зробили з Добрянського не лише прихильника «єдиного-неділимої Росії», але й доволіного керівника шпигунської мережі, яку він сам і заснував. Донька — Ольга Грабар — пішла слідами батька і прийняла з його руки ключі від шпигунської «господарки».

Як завжди буває в подібних випадках, вибух стався несподівано й без видимих причин. Село Гнилички на Галицькому Поділлі раптом перейшло на православ'я. Це викликало тривогу у Ватикані; навіть відкликали до Риму митрополита. Тиск Ватикану збудив задріману жандармську систему Австрії. Нитки справи потягнулись до Петербургу, — і так поступово на поверхню вигулькнув увесь айсберг — шпигунська мережа Росії в Галичині.

А судовий процес Ольги Грабар був логічним результатом.

Це була унікальна нагода для українства розбити одним махом москвофільський рух. Ніколи ще так виразно не впливала на політичну поверхню вся гниль москвофільства. Саме в цей момент було найлегше довести загалові, що вся ця політична група — то просто агентурна мафія на чужій (платній) службі. Після такого удару москвофільство просто зникло б з політичної арени як помітна величина.

Але Володимир Барвінський зробив навпаки. Після суду він публічно подав руку Наумовичу, лідерові москвофілів, і згодився взяти участь у «все-народному вічі», де підсудних-москвофілів трактували як «мучеників». Віче закінчилось, звичайно, оваціями...

І цими оваціями закрили від загалу гниль москвофільства...

Тут виявилась типова риса рутенського естаблішменту, однаково притаманна і народовецькій, і москвофільській групі: мишачий характер.

Звичайно, Барвінський і всі народовці вважали москвофілів ворогами. Але коли прийшла нагода почати проти них війну на знищення (і дійсно знищити їх) — у народовців не вистачило характеру.

Отже: відчувалась потреба чогось твердішого в українстві. Рутенство явно не відповідало потребам дня.

На Наддніпрянщині його не було; але там була ще більша проблема: національний нігілізм. Тотальна заборона національної теми мусила логічно привести до того, що тема нації й націоналізму зникла з інтелектуального життя. Як каже Франко:

«В значній частині українського громадянства запанував був настрій байдужий, а а навіть ворожий для української національності. Під впливом непереверених соціалістичних теорій одна частина найгарячішої і найздібнішої молоді доходила до повної неґації всякої народности (в розумінні — національності — В.М.), до погляду, що в елізіумі недалекого майбутнього соціалістичного раю потонуть усякі національні партикуляризми, та що розв'язка економічних питань безмірно важніша від усіх інших».

Характерно, що Україну вже помітили в світовій політиці; але сама Україна ще себе не помітила.

Бісмарк, «залізний канцлер», доручив професорові Гартманові підготувати статтю про **Київське Королівство**. Гартман писав у журналі «Гегенварт»:

«Немає ані географічних, ані етнографічних підстав для з'єднання двох світів — російського і українського — в один державний організм. Росіяни заселяють басейни Волги й Дону, і для Росії є питанням життя володіти цими ріками від витоку до гирла; але зовсім не є необхідністю для Росії володіння Придніпров'ям — простором українського та білоруського народу. Ця система рік відділена від Росії вододілом Двино-Донських пагорбів. Дніпро ніде не торкається російської території. Тому не випадково обидва річні басейни заселені двома різними народами: Росіянами й Українцями. Російська національна держава як своїм національним характером, так і географічними умовами, повернута на південний схід а не на захід. В усякому випадку обидві частини могли б обійтись одна без однієї, як під географічним, так і під торгово-політичним оглядом. З того випливає, що після відокремлення від Росії Фінляндії, балтійських провінцій, Литви і Польщі, слід би було створити **Київське Королівство** в басейні Дніпра і Пруту. Така наддніпрянська держава з 18-мільйонним населенням мала б усі необхідні умови самостійного політичного існування. Нова держава

мала б одержати від Австрії запоруку недоторканості й увійти з нею в оборонно-наступальний союз. Відрізання від Росії території з 39 мільйонами населення припинило б остаточно її експансію на Захід».⁹

Побудована на типовій для 19-го сторіччя географічно-геополітичній аргументації, ця стаття Гартмана виразно показала, що майбутню українську державу вже враховують у політичних перспективах.

Показала всім, але... не Українцям. Характерно, що ніхто з Українців не відгукнувся на цю статтю! Не дивно, що Наддніпрянці, задоволені різними людожерськими указами, не зробили цього. Але ж народовці в Галичині могли (і мусили!) це зробити.

Та формально-юридичної можливості тут було недосить. Потрібно ще було людей з широким поглядом, не занурених у мишачі нори дріб'язків, — а таких не було.

Звичайно, праця давала результати; з'являлись нові видання, часописи — але то все без мускулатури, що дорівнювала б розмірам суперників.

У 1890 році зроблено нову спробу угоди з Поляками, під назвою «нова ера». Але й вона була непопулярною, як і попередня, і влада (як віденська, так і провінційна) з українськими структурами не рахувалася. Українські послы у віденському парламенті не мали обличчя, і їх ставало все менше.

Дуже показовими були в цьому відношенні «баденівські» вибори 1897 року. На них від «Галиції» було обрано 63 Поляки, 6 Жидів і 9 Українців. Але з цих дев'яти шість були ставлениками намісника... Отже — тільки три незалежні українські парламентаристи...

Це був статистичний результат застарілості українських структур (порівняно з сусідами) і того факту, що Українці не встигали йти в ногу з історичним ритмом (знову ж таки — в порівнянні з сусідами, які використали нові шанси за рахунок Українців).

І — як символ та фокус всієї ситуації — прийшов день 13 грудня 1895 року (з цього епізоду стане ясною назва цілого розділу).

Того дня перед імператором («цісарем») стала у Відні велика українська депутація з 200 осіб. Метою її був протест проти зловживань польсько-баденівської адміністрації на провінційних виборах 1895 року. Але до цісаря допустили лише кілька осіб. Одним з українських лідерів — Озаркевич — зачитав текст про злочини галицької адміністрації на чолі з намісником Бадені. Цісар, як грамофон, прочитав з папірця готову промову, складену тим же... Бадені, на якого скаржилися Українці!

Це був діалог глухонімих...

Цісар сказав, що Русини «близькі його серцю», але... чому їх так багато? Така велика депутація забирає багато коштів... тепер у Львові церемонія вступу кардинала Сембратовича на митрополичу позицію, — чому стільки священників тут? І на закін-

чення цісар вимовив цю німецько-французьку фразу, що стала підсумком епохи: «Adieu, meine Herrgen» («До побачення, мої панове»).

Адью!

По суті, це було прощання з рутенством. По-перше, з ним не рахувалися в урядовій політиці. По-друге, — воно уже в минулому.

Адью!

Щоб вести успішно українську політику, треба нових структур і нового відчуття ситуації. Рутенство не встигає за ритмом віденської (і взагалі західньої) політики.

Адью!

І на закінчення — дуже приватний, але, можливо, найпоказовіший штрих: жоден рутенець ніколи не відчув Відня! Ми можемо відчуті Париж минулого століття — з описів Мопассана, Золя, Гюго і ще десятка авторів. Ми знаємо Лондон цих часів — з опису Діккенза, і ще десятка авторів.

А Відень?

Не один сучасний Українець, що потрапив уперше до Відня, був зачарований особливим духом цього міста. Зачарований і... здивований, тим фактом, що ніхто з русинських діячів австрійського часу не передав цього духу. А вони ж жили там десятиріччями... Жили — та ніколи не були повноправною частиною цього світу.

Це парадокс; але, можливо, першим з українських авторів висловив дух Відня Олександр Олесь, Наддніпрянець:

Пратер, Пратер, скільки часних
Ти хвилин народу дав,
Скільки ти думок прекрасних,
Карузелями приспав.

Рутенство, як феномен, не має офіційного гимну. Воно користувалось державним, «цісарським».

Але якби була така потреба: створити гимн рутенства, то, мабуть, найкраще пасували б оці вірші з русинської читанки видання 1912 року:

Тебе я не забуду,
Моя ти Австріє,
Як я тебе згадаю —
Б'єсь серденько моє.

* * *

Стукали нові сили в двері. Творилися нові групи. Здорова національна інтуїція шукала виходу з тупика рутенства й українофільства.

Характеризуючи процеси 90-х років минулого століття, Іван Франко пише:

«Як у лікаря нема нічого приємнішого, понад слідження, як хорий звільна приходить до здоров'я, як у нього вертає органічне тепло, обіг крові наближується до правильної норми, появляється апетит, вертає блиск очей і здорова краса на обличчю, так і для історика нема нічого приємнішого, як слідити регенераційний процес нації, що з важкого, духового й політичного пригноблення, звільна, але постійно двигается до нормального життя. (...) Інтензивність, ширина й глибина розвоєвого руху українства була в тому часі більша, ніж колибудь перед тим. Ніколи досі на ниві нашого слова не було такого оживлення, такої маси конфліктів суперечний течій, полеміки різnorodних думок і змагань, тихих, але глибоких переворотів».

Все це бушувало в глибинах. На поверхню життя ці тенденції виходять в наступній епосі; то вже тема другого розділу.

1) «Киевлянин», ч. 318, 17 листопада 1911 р.

2) «Киевлянин», 22 лютого 1914 р.

3) «Велика Історія України», видав Іван Тиктор, Вінніпег, 1948, стор. 703.

4) Там же, стор. 576.

5) Там же, стор. 699.

6) Цитую за «Велика Історія України» (Тиктор), стор. 718—719.

7) Сам термін — народовці — був фактично полонізмом. «Narodowy» означає в польській мові «національний». Отже, «народовці» — це в принципі те саме, що «націоналісти», або «люди національної орієнтації».

8) Цит. за «Велика Історія України» (Тиктор), стор. 664.

9) Там же, стор. 727-728.

НОВА КНИГА
НА ЦІКАВУ Й АКТУАЛЬНУ ТЕМУ
**УКРАЇНСЬКІ
ВІЙСЬКОВІ ВІДЗНАКИ**

вийшла недавно в м. Торонто (Канада). Є два варіанти: україномовний та англomовний. Видання кольорове, на папері найвищої якості.

Замовлення надсилати на адресу:

Я. Семотюк
55 Van Dusen Blvd.
Toronto, Ontario
M8Z 3E8, Canada
Тел.: (416) 233-6350

ВІЛЬНО, ПАНОВЕ ОФІЦЕРИ...

МИНУЛОЇ НЕДІЛІ СТВОРЕНО СПІЛКУ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ

Вони досить суперечливі. З одного боку, на з'їзд демократично настроєних офіцерів України зібралось 320 чоловік, причому кожен другий — офіцер дійсної служби. Навіть члени оргкомітету не сподівалися, що делегатів виявиться так багато. Адже командування військових округів, розташованих в Україні, і Чорноморського військово-морського флоту зробили все, аби офіцери дійсної служби у колишній будинок Центральної Ради у Києві, де проходив з'їзд, не потрапили. Якщо ж врахувати, що кожен делегат представляв не один десяток колег-однодумців, то стане зрозуміло: вже сьогодні ідея створення Української національної армії (УНА) має чимало прихильників серед офіцерства. І серед вихідців з України, які служать нині поза її межами, — також. До Києва прибули офіцери з Москви, Прибалтики, Середньої Азії.

Але, з другого боку, далеко не всі делегати залишилися задоволені роботою з'їзду. Він нерідко (особливо першого дня) більше нагадував мітинг, ніж зібрання професіоналів. Хто тільки не вітав з'їзд: народні депутати України, лідери політичних партій та громадських організацій, навіть представник короля України-Русі Олександр II не втримався, щоб не сказати п'ятихвилинну промову. В цілому, привітання «з'їзду» добру третину робочого часу делегатів.

БЕЗ ДИСКУСІЙ

Із доповіддю «Політична ситуація в Україні та проблеми відродження її збройних сил» виступив заступник голови Ради колегії Руху філософ Володимир Мулява. Співповіді виголосили народний депутат України Олександр Ємець, народний депутат СРСР полковник Вілен Мартиросян, депутат Львівської обласної Ради полковник Віталій Лазоркін... Прин-

ципових розходжень у поглядах на шляхи побудови Української національної армії не було. Практично всі погодилися: необхідно на основі Декларації про державний суверенітет поступово, парламентським шляхом перетворювати Збройні Сили СРСР на терені України в українську армію, дбаючи при цьому про збереження її боєздатності. Коли підполковник Анатолій Шмило сказав, що свою армію треба створювати на базі внутрішніх військ, йому теж ніхто не заперечив. Справді, у 50—60-ті роки Україна мала власні внутрішні війська, кілька місяців тому Верховна Рада республіки прийняла рішення про повернення їх під юрисдикцію українського уряду. Отже, з правового боку — все гаразд, а це чи не найбільше турбувало делегатів.

Взагалі ж, створення української професійної армії передбачає два етапи. Перший — перехідний. На ньому, на думку авторів концепції, Верховній Раді республіки треба розробити законопроект про статус військ Союзу РСР на території України, прийняти пакет законів про оборону республіки, про військову повинність громадян України, забезпечити військово-ослужбовцям — громадянам України право проходити службу в Україні тощо. На другому етапі має сформуватись професійна армія. Основний принцип її творення — розумна достатність для оборони Української держави.

Дискусії не вийшло. Переважна більшість делегатів виявила прагматизмом і пропонувала лише те, що можна реалізувати. Вони були також однодумцями. Лише один делегат — капітан III рангу, Шевченко з Києва — виступив проти ключової тези: незалежна Українська держава не можлива без власних збройних сил.

ОКРЕМА ДУМКА

Спочатку Шевченко написав записку до президії з'їзду, яку

виголосив головуючий Володимир Мулява, а потім одержав слово для виступу. Почав він словами: «Я — українець, депутат Київської міськради». А завершив виступ так: «Мої колеги - українці не підтримують ваші ідеї». Аргументував він свою позицію таким чином: кожний із присутніх тут присягав на вірність СРСР, отже, присягати ще раз — цього разу на вірність Україні — не має морального права. Капітан III рангу звинуватив полковника Вілена Мартиросяна в тому, що той руйнує СРСР і радянську армію. А також сказав, що останні події в Югославії, на його думку, є результатом розвалу федеральної армії.

Виступ Шевченка кілька разів переривався різними вигукми, тупотінням ніг. Дехто взагалі вимагав позбавити його слова.

РІШЕННЯ

З'їзд прийняв кілька ухвал: Звернення до Верховної Ради України, Заяву, Звернення до офіцерів—громадян України, які проходять службу на чужині, Заяву про міліцію. У першій з них, зокрема, говориться: «Гарантом незалежної Української держави можуть бути тільки власні збройні сили, побудовані за принципом розумної достатності, високої професійності, позапартійності... Створювати збройні сили України має право тільки Верховна Рада чи відповідні, сформовані Верховною Радою державні органи. Створення паралельних озброєних військових структур з'їзду вважає протизаконним і спрямованим на підриєв єдності народу України та його прагнення до повної незалежності»...

У Заяві про міліцію з'їзд звернувся до Верховної Ради України з пропозицією підпорядкувати усі міліцейські структури, включно і навчальні заклади, розташовані на території України, уряду республіки, провести департизацію органів міліції, створити муніципальну міліцію...

ВИБОРИ

Статут Сплки офіцерів України (СОУ), зокрема, передбачає, що СОУ має свою атрибутину і символіку, веде господарську діяльність, у тому числі зовнішньоекономічну. Її керівним органом у перерві між з'їздами, які скликаються не рідше разу на рік, є Комітет СОУ. Його головою став полковник з Рівного Вілен Мартиросян, першим заступником — капітан у відставці Віталій Чечило (він очолює Колегію з в'яських проблем Ради Колегії Руху), одним із заступників — львів'янин полковник Віталій Лазоркін. Проти кандидатури Мартиросяна проголосувало лише 10 чоловік, ще чотирі утрималось. Виступаючи у ранзі керівника СОУ, полков-

ник Мартиросян сказав: «Наші головні завдання — забезпечити безпеку народу України, боротися за соціальний захист офіцерів і всіх військовослужбовців».

ПЕРСПЕКТИВИ

Про них поки що говорити важко. На з'їзді наводилися, приміром, такі цифри: щороку, у мирний час у радянській армії гине близько 11—12 тисяч солдатів, понад 30 тисяч стають каліками. СОУ пропонує вихід: створити Українську національну армію. А до того? Алже з південних областей України досі більшість призовників скеровується служити за межі республіки, у тому числі у так звані «гарячі» точки.

На мою думку, створення

Сплки офіцерів України матиме наразі не так практичне, як пропагандистське значення. А доля національної армії залежатиме, найперше, від політичної ситуації в Україні, в СРСР і у світі в цілому, від того, хто стане першим президентом України і чиєю перемогою завершаться наступні парламентські вибори на багатопартійній основі.

Хоча не треба забувати, що понад 40 відсотків офіцерів Радянської Армії — вихідці з України. Це — сила. Сила, яка поки що не прокинулася.

Володимир РУБАН.

м. Київ.

«Молода Галичина» (Львів)

ХТО Ж ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ? —

питає великими літерами в читача львівська газета «Ратуша». «Ми — за», — відповідають молоді Хорвати, що проходять вишкіл у Хорватській Національній Гвардії.

Сенсаційною бомбою було те, що й молоді Сербі в Белграді не пішли на т.зв.

«демонстрацію миру», яка була зорганізована прихильниками врятування югославської міні-імперії. Молоді Сербі хочуть незалежної Сербії, так само, як молоді Хорвати хочуть незалежної Хорватії.

НЕ ІДЕАЛІЗУЙМО МАЙБУТНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЛАД, ВВАЖАЄ ВІРА МОРОЗ З КАНАДИ.

У 1992 році Європейська Економічна Спільнота планує об'єднати в єдиний Європейський ринок, ліквідуючи всі внутрішні мурови та митниці і дозволяючи пільний перехід населення з однієї країни ЄЕС до другої. Уже встановлено єдиний зразок рожевого європейського паспорту, в якому лише зазначено країну — поселення того чи іншого європейця, і, що можливо важливіше, плянується єдина європейська валюта... Отже, Європа на дорозі до нового союзного етапу в своїй історії, і цей факт (хоч ще недокоаний) вже став зброєю в руках ворогів національних рухів ССРСР. Противники демолізації СРСР почали помазувати пальцем на заплямоване європейське об'єднання і висувують аргументи, які, напевно, всім вам вже відомі, мовляв, бачите — яка Європа сильна, а навіть вона, зрозуміла, що сьогодні необхідно об'єднуватися в моноліт, аби мати шанси вижити в теперішньому світі. А ви всі замість того, щоб думати, як спільними силами вилізти з цієї далі, хочете роз'єднуватися. Оскільки такі і подібні аргументи посилено ширяться зараз в Україні і мають небачений успіх у певних групах людей, стає необхідним приглянутися ближче до цього зародковського пан-європеїзму, до цієї «мазки про нову Європу», щоб побачити, як все це виглядає на практиці. По-перше, можна тверезо людина розуміє, що добровільне об'єднання менш-більш рівних суверенних влад в один економічно-політичний муляк — це зовсім не те саме, що черговий «союз» між імперією-каліфом і до краю вичерпаними її колоніями. Якщо комусь треба підтвердження цього — то нехай спитає англія, французів, чи хотіли б зараз економічного союзу з Москвою... Але, наразі віддаємо в бім особливий стан в Сов. Союзі і проаналізуємо об'єднання, на базі останніх подій в Європі, що реально виходить, коли пробують об'єднуватися навіть наймирніші сусіди в одну «родину». Почнемо з діяльності Європейської Комісії, яка має намір до кінця року перетворити Європу на найбільший спільний ринок в світі з 336 мільйонами споживачів. Щоб пустити в хід цей величезний задул, Комісії потрібно скласти приблизно 280 «указів», які мають охопити кожний аспект нового економічного союзу. Наразі вдалося їй узаконити лише

половину цих постанов, а лишилось всього кілька місяців до проголосування нового «європейського ладу». Причина затримки складна, а разом з цим дуже проста (і українцям знайома). Вона називається: надмірно централізована влада. По-перше, всі документи мусять бути перекладені на дев'ять офіційних мов ЄЕС (Брюссель, де засідає Комісія, не має своєї диспозиції «вигод» єдиномовної (русифікаційної) політики Москви, хоч це, безумовно, прискорювало б процес...). Далі треба подати кожний указ на розсуд і обговорення 518 членів Європейського парламенту, які далі його передають на узгодження з міністрами окремих європейських урядів. І, нарешті, указ мусять бути прийнятий всіма 12 парламентами ЄЕС, зами може стати законом. Цей скомплінований і ретягнутий процес був придуманий, щоб як найдемократичніше і найсправедливіше підійти до справи. Але вийшли всілякі «несподіванки».

Процес узаконення Союзу почав виконати наверх різні претензії, амбіції, підозри і старі, «припрані сварки» між вчорашніми «миролюбивими», сусідами. Французи, наприклад, розсердилися, коли почули, що далі не можуть насолоджуватись «монополією» в Європі на свої славні гусячі печінки, що мусять допустити конкуренцію з інших країн, де «фуа-гра» виробляють дешевше (хоч, дementують французи, далеко гірше...). Сварки почалися з гусячих печінок, а дійшли до трохи поважніших проблем. Криза в Перській затоці підірвала, що європейська спільнота, хоч має шанси стати економічним гігантом, аж війна не може похвалитися політичною єдністю. До кінця іранської війни члени ЄЕС сперечалися в Брюсселі, яку позицію Європа повинна зайняти в сутичці. Війна закінчилась, а вони все ще сперечалися. Така практична наявність політичного розкодження застановила членів Комісії, які напевно передбачають в ній чимало загроз для запланованого Союзу. Отже, останнім часом Європейська Комісія, очолена французьким соціалістом Жаком Делором, почала все більше виходити з рамки її оригінального бюрократичного призначення і поводиться як якийсь пан-європейський уряд в ембріональному вигляді. У даний час Комісія не лише складає укази і слідкує за їхнім узаконенням, але також має силу приєєти їх в дію. Комісія може навіть

маказувати урядам і фірмам, що вони мають право робити, а що ні. З кожним тижнем сфера її політичного втручання шириться. Одним словом, Комісія починає перебирати на себе деякі функції, які вчора ще належали суверенним державам Європи. Це все відбувається наразі релятивно спокійно. Але як ставиться до цих змін саме населення Європи? З усе більшим занепокоєнням. Останнім часом Європейська Комісія здобула право санкціонувати промислові об'єднання і захищати ринкову монополітичність без згоди тих держав, які такими рішеннями утиснуті (ми вже згадали про гусячі печінки). Це вже викликало обурення з боку людей, які вчора досить прихильно ставились до ідеї Союзу. Тепер все частіше можна почути сварки, що це, мовляв, не те, що нам обіцяли. Головне в даному випадку зрозуміти: ця сутичка ясно показує, що русійною силою за лаштунками інтеграції Європи було не саме населення, а міжнародна група політиків, яких нових «єврократів», які за закритими дверима в своїх урядових кабінетах, захотіли стати творцями історії і в своєму новому «сорті» зайняти головні крісла. Ці «єврократи» останнім часом почали все частіше висловлювати своє «щире» переконання, що неможливо — і не треба! Європі обмежуватись лише економічними злиттями. Виявляється, єдиний ринок не є кінцевою метою! Навпаки, для творення «нової Європи» економічне об'єднання стало лише першим кроком до «політичного Союзу», хоч його ще ніхто не відважився ясно описати. Це наша майбутність, заявляють вони. Але ці і подібні заяви лякають нації Європи, які ніколи не були проти економічної співпраці, але які одночасно ніколи не згодяться (і ніколи не згодяться!) на ліквідацію своєї суверенності.

Зміну в поглядах можна міряти бо-дай на тому, як зараз змінилось ставлення в Європі до колишнього прем'єр-міністра Британії Маргарет Тетчер. Ми, українці, можемо мати претензії до Тетчер за її зведення України до рівня провінції на сесії Раді минулого року. Але тут вона лише висловлювала загальну політику Заходу, якому вигідніше, щоб Сов. Союз не розпався (хоч якісь тверезіше подумала, то побачила б

в Україні чудового союзника в боротьбі проти єврократів). Але, якщо йшлося про загрозу Англії стати провінцією, то тут вона рішуче виступила «проти» в такий час, коли всі ще дивились на ідею «єдиної Європи» через рожеві окуляри. З самого початку Тетчер заявляла на європейських з'їздах, що Британія ніколи не відречеться від своєї «корони» — фунта стерлінга. За це висміювали її як і в Англії, так і на континенті, і за це її власна консервативна партія витиснула, влаштувавши хитрий внутрішній переорот. Іронія долі для самої Тетчер полягає в тому, що зараз все частіше виникають в Європі симптоми «вузького націоналізму», за який, по-суті, їй довелося піти з політичної арени.

Недавно провели референдум в Європі на тему ідентичності населення. Виявилось, що більшість людей все ще відчувають себе італійцями, голландійцями чи французами, а не європейцями, хоч всі вже носять один рожевий паспорт. І, що цікаво, почуття національної приналежності останніми роками підвищилось, а не знизилось. Ясно, що це збентежило європейських психологів і політиків, які прийшли до висновку, що оскільки європейці не воюють між собою, то це означає, що «вузький націоналізм» зникає і що час прийшов на ідею європейського союзу, яка «доб'є» залишки націоналізму до кінця. На жаль, вони не взяли до уваги відому істину, що націоналізм ніколи не зникає, він засинає в успішний для нації час, але швидко пробуджується при будь-якій загрозі. Бажаючи протилежного, вони, по-суті, розворушили осине гніздо, і почалася фрагментація Європи не лише між державами, а навіть між національними групами всередині цих держав, про які майже ніхто, крім етнологів і істориків ще вчора не чув.

Виявляється, що ідея злиття націй дала протилежний, збуджуючий ефект серед ельзасців, сицилійців, каталонців, шотландців, які почали якраз тепер вимагати автономії і більше прав. Поза дев'ятьма державними мовами в Європі існує ще приблизно двадцять регіональних мов і діалектів. Ними говорять 50 мільйонів людей, і ці люди почали дійсно інтенсивно воювати за свою мову лише тоді, коли запитали їх, чим вони більше себе почувають:

французами чи європейцями. Саме питання всіх розсердило. «Ми єні одне, ані друге, — відповіли обурено. — Ми ельзасці, бретанці, каталонці, і ми хочемо визнання!». Деякі питання, як бачимо, небезпечно ставити... Ці народи вже за кілька місяців домоглися більше, ніж за останні десятиліття! Наприклад, каталійська, ельзаська і корсианська мови, які донедавна вважалися «немирними мовами селян», тепер стають визнаними у своїх краях, як частина славної культурної спадщини. Каталонці, наприклад, почали вимагати, аби Європейський уряд переклав деякі документи на їхню мову. І це сталося якраз тоді, коли в Брюсселі обговорюється план перетворення англійської мови на «міждержавну» в європейській спільноті. Вимоги не обмежуються лише мовними питаннями, а стають все більш агресивними. Всі заговорили про незалежність, і всі хочуть визнання. Навіть Ломбарді і Бретань піднесли свої довго заспані голови і шокували уряди Італії і Франції новими вимогами і скаргами.

«Європа regions» — цю фразу можна зустріти все частіше сьогодні на сторінках європейських газет. Якщо процес фрагментації, парадоксально наелектризований ідеєю «Союзу», далі продовжуватиметься, то в майбутньому, кажуть деякі аналітики, Європа розпадеться на колишні національно-культурні групи, а Франція, Англія, Італія залишаться лише в своїх столицях... Передбачаючи це, вже тепер тверезіші голови в Англії, Голландії, Німеччині — ті, які не фантазують про майбутнє крісло в якомусь пан-європейському парламенті, висловлюють застереження щодо швидкості і непридуманості, з якими втягують свої країни в європейський експеримент прихильники Союзу. Навіть цитують слова Тетчер про святість національних символів і традицій. Попереджають, які катастрофічні наслідки можливі від політики злиття. Ірландець ніколи не відмовиться від тисячолітнього звичаю заради європейської спільноти. Датчанин навряд чи схоче прийняти накази від португальських бюрократів в Брюсселі. Німець ніколи не буде нічого мати спільного з італійцем чи греком. Те саме можна сказати про французів чи голландців. «Європейської людини» ніколи не буде, так само як ніколи не вдалось створити «гомо

сестітус». Спроба її створити вже привела до всліяних конфліктів. А що буде після 1992 року, коли мордони дійсно зникнуть, і господарний австрієць, який ще вчора з великими труднощами зберігав свій чисто австрійський спосіб життя, побачить на своїй малій території навалу європейських громадян? Як він тоді буде ставитись до ідеї європейського громадянства?

Кожному зрозуміло, що в Європі потрібна шумати тісніші економічні зв'язки, але логіка підказує, що супроводжувати економічний союз політичними не можна. Це чиста фантазія подумати, що дванадцять держав, які не звикли чужому підлягати, можуть бути керовані одним президентом, урядом і парламентом. Ці держави представляють різні монархічні і республіканські традиції: централізовані і федеральні способи влади; балтійські і середземноморські звичаї, ментальності. Саме у цих різницях й полягає європейське «диво». Спроба їх з'єднати під одним «шапелюхом» є не дієом, а дивацтвом. Або ще чимось більш завелопокоючим...

Якщо відно ознаки майбутнього підсилення ксенофобії, національних конфліктів, зростання влади сильніших за рахунок слабших, неефективності централізованої влади. Наразі все це ще не відчувається в поважних розмірах, але кожному зрозуміло, хто вміє думати, що завтра будуть великі проблеми. Мудріші голови в Європі повинні зазав придивлятися до досвіду українців і цілих колоній Сходу. Союзу, і, як кажуть на Заході, не направляти те, що не є поламалим. А самі українці, придивляючись ближче до проблем об'єднання релігійно здорових потуг Європи, повинні тим більше втікати від «нових союзів». Шукати нові шанси з тим «союзником», якого Україна весь час лише годувала (матеріально й інтелектуально), і від котрого за це дістала лише 33-й рік і Чорнобиль, було б не тільки безглуздом, а й патологією. Україна повинна орієнтуватись не на Москву і не на якусь міфічну пан-Європу, а на тип держави, як Японія, яка довела, що найкращий союз й якраз всередині нації, в ефективній праці всіх її членів і компонентів. От у цьому пункті ми повинні зупинитись і копати вглиб...

Віра МОРОЗ.

ДОРОГІ УКРАЇНЦІ В ДІЯСПОРІ!

Науково-редакційний відділ при управлінні культури Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів займається підготовкою енциклопедичного довідника «Івано-Франківщина».

Бажаючи зробити це видання якнайповнішим та найдостовірнішим, виходячи з того, що в нас немає

відомостей про діячів культури, мистецтва, літератури, науки та політики — вихідців з Івано-Франківщини (Станіславщини), які жили і проживають у діяспорі і заслуговують на введення в цей довідник, уклібно просимо:

1. Надіслати відомості про життєвий шлях,

творчий доробок чи громадсько-політичну діяльність (про себе і про тих, що вважаєте за необхідне);

2. Забезпечити нас українською літературою про українців у діаспорі.

Писати на адресу:

Україна,
м. Івано-Франківськ
вул. Грюнвалдська, 11
Управління Культури Облвиконкому

ЛИСТИ, ЛИСТИ, ЛИСТИ...

АКЦІЯ «КУБАНЬ»!

Почалося все це так: Віра Мороз минулого літа найняла у Львові автобуса, «збаламутила» групу людей, взяла тисячу Біблій українською мовою, купу львівських газет — і всі поїхали на Кубань, будити козацтво. Потім Віра Мороз послала на Кубань книгу Ярослава Лебединського (французькою мовою) «Зброя України і Кавказу». Книга викликала сенсацію на Кубані.

У наступному році — 200-річчя переселення

Запорожців на Кубань. Це чудова можливість зробити те, що й минулого року на Сні: рушити 500-тисячною лавою на Кубань і збудити там українське життя, — точно так само, як минулого року в Запоріжжі. Як видно з поданих нижче листів, після торішньої *місійної подорожі* уже є перші зрушення.

Приступаємо до організації походу на Кубань. Просимо нам допомогти. Для цього оголошуємо збірку «Акція Кубань».

1. ХТО ПЕРШИЙ?

Добрий день, шановні Морози!

Після «Анабазису» хочу висловити свої думки і до неприємної для мене особисто теми — Збройних Сил. Вважаючи себе суто цивільною людиною, думаю, що наша Верховна Рада досить легко-важно ставиться до вирішення цієї проблеми. Коли вже й говоримо про суверенітет, то треба пам'ятати і про ВСІХ сусідів. Навіть зараз чути недвозначні голоси в Румунії, та й останньою в укладенні двосторонніх домовленостей була Молдова. Минулого року, як тільки у ВР почалося обговорення про ЗС, я написав був листа Левкові Лук'яненку, щоб хоча б кількісно підтримати справу. Тому звичайно на вашій стороні у великому ділі — створенні дійсно своїх Збройних Сил України.

Тепер перейду до того, ради чого й вирішив написати листа. 30 червня в Центрі народної культури Кубані, в тому самому кабінеті, де були і ви, пані Віро, зібралася ініціативна група по створенню Українського культурного товариства Кубані. Забігаючи наперед, скажу, що в результаті обговорення остаточна назва затвердилась — Товариство української культури Кубані. Хоча це і не зовсім те, що хотілося б, але нарешті на Кубані

цілком офіційно прозвучало і, думаю, далі лунатиме слово УКРАЇНСЬКЕ. Хочу відзначити, що лише Віктор Гаврилович Захарченко був на цьому зібранні у вищій сорочці. Це просто до слова, а важливим є те, що тут були представники уже й з інших місць краю: станиць Саратовської і Уманської (поки що Ленінградська), міста Сочі. До речі, мене дуже здивувало, що в Сочі вже діє Український культурний осередок. Вони офіційно зареєструвалися, відкрили студію звукозапису «Остапова скриня», пробують проводити заняття в недільній школі, провели Козацький вечір і плянують зробити такі вечори традиційними. Через неділю я збираюся на вихідні дні поїхати до них і подивитись, що там і як. Між іншим, саме сочінці хотіли зробити свою філію в Краснодарі, але може ж таки буде в нас крайове товариство. Так от, повернувшись в Краснодар. Показовим є те, що група (коли розібралися) наполовину складається з українців, які долею закинуті на Кубань, і власне козаків. Та в основному ми дійшли згоди і затвердили програму і статут, вирішили провести I з'їзд Товариства української культури Кубані в першій половині листопада. Головним завданням Товариства є збереження культури чорноморських козаків, а в пунктах

значиться: створення в кубанських станицях культурних центрів по вивченню української мови; вивчення особливостей кубанського говору; створення свого друкованого органу, вихід на радіо і телебачення; пропаганда творчості українських письменників Кубані; відродження театральної діяльності українською мовою; створення сіті українських відділів у бібліотеках; вивчення історії Кубанського, Чорноморського і Запорізького козацтва. Статут, звичайно, переписати неможливо. І взагалі я не знаю, наскільки для вас це цікаво, що я пишу. Чи зможе дійти ця інформація ще до когось? І ще одне: відповідальний секретар Українського культурного осередку в Сочі Іван Каплюх працює в одному з підрозділів «Интуристу» і є перекладачем до того ж. Якщо у вас буде зацікавленість, то, можливо б, ми разом організували приїзд групи туристів на святкування 200-річчя переселення? Як ви на це дивитесь і чи вистачить вас фізично ще й на таке? Знову не вкладаюсь в 2 листки. Доведеться продовжити окремо і вже й про щось інше.

Всього вам найкращого.

13 липня 1991 року

Ще раз добрий день, шановні Морози!

Коротко напишу про мої відвідини Козачої Ради, бо і самі відвідини були хорошими. Прийшов туди з книгою Ярослава Лебединського. Зараз там на вході стоїть верша і треба сказати по якому питанню звертається в Раду. Відвели мене до полковника Куюди. В його кабінеті український підсвічник, календар, листівка. Книгою він був у захваті. Пообіцяв мене провести до отамана. Але тут раптово подзвонили і сказали, що треба йти у крайвиконком. Я вийшов у двір, а там саме й стояв отаман. Після швидкого перегляду книги, він відгукнувся на пропозицію провести наступного року на базі Кубанського університету наукової конференції або читань по Кубанському козацтву. А в 93 році — конференція по козацтву взагалі. Я йому сказав, що можна було б запросити і Валентина Мороза з Канади (думаючи, що ви могли б когось знайти, хто працює чи займається цією тематикою). На що отаман Громов відповів: «Попередньо домовляйтесь, а потім з результатами підійти до нього».

Цей лист не з Кубані; але до козацтва має не менше відношення, ніж Кубань. Він з Керелівки — Шевченкового села.

Віро та Валентине!

16 липня наше Товариство провело в селі свято — гарно і вдало.

Присягнули молодих козаків.

Зустріли козацькі сотні зі Звенигородки до Юрківки.

Концертували.

Священник УАПЦ висвятив 23 синьо-жовтих прапори і два малинових.

Обрали сотників та полковника.

Првели нас на Січ. Я виступав на чолі десятків кіннотників.

Деякі люди плакали. Дехто сичав од зненависти. Влада поховалась. Витягли до мікрофону виконуючого обов'язки голови сільвиконкому. Він там щось плів: «суверенітет, суверенітет...»

Якщо щось і хибувало на бутафорність, то це ми, вершники, а все решта — конденсація змісту. Керелівка від 1918-го такого не споглядала.

Головним орудником у цій справі — Садова Марія Іванівна, голова ТУМу, нашого сільського.

Священник із сім'єю переїхав, кинувши Івано-Франківщину, щоб подвигати нашу громаду. Живуть зараз надголодь. Прибуток з приходу, а приходу в неділю раптом п'ятнадцять душ. В людей немає

залому, потреби ходити до церкви.

Всім перечитав «Анабазис». Вся наша громада, і не лише вона, знають вас, наших перших добродійників.

Коли ж завітаєте до нас?

Сьогодні Плющ з брудними пат'юками од свого дотеперішнього іміджу по українській телевізії оправдовувався, переконував, що схваливши договір ніго лихого не заподіяв, мовляв, усе залишилось за попереднім розташуванням. І хитренький цей «колгоспний бригадир», а тут таки став на перехрестя всіх вітрів, убезпечивши до якоїсь міри Кравчука перед виборами.

Батьку Тарасе, очі розплющ:

В Україні хлібодайній, —

Лобода, Плющ...

Власне ще раз допевнило: український центрист — профіль зрадецтва.

Пане Валентине, мало читав Ваших праць. Надішліть, будь ласка, для нашого осередку УРП децю зі своїх видруків.

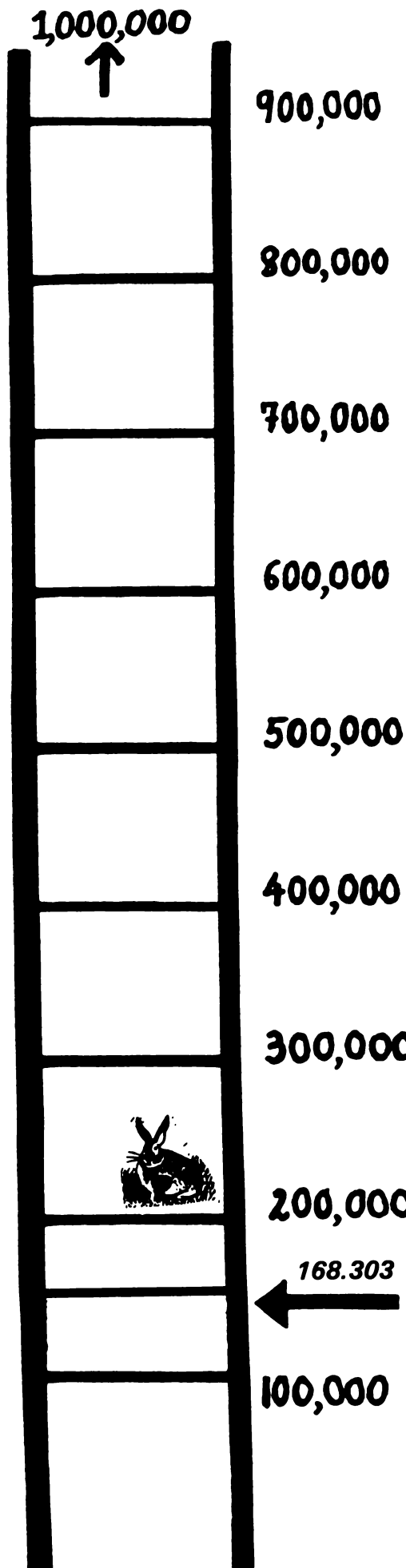
Всього щонайкращого,—

СЕРГІЙ

25.VII.1991.

Керелівка

Д
Р
А
Б
И
Н
А
Д
О
Н
Е
Б
А

*Пане Валентине Мороз!
Я з радістю слухаю вашу програму і висилаю
вам сто доларів, а ви вживайте де є лучша ціль,
дуже потрібна для України.*

*Щастя вам Боже досягти наміченого. Дякую
за ваше старання для добра нашої батьківщини.
Привіт Вірі.*

Феня Самохин

Марія Кременярівська складає пожертву
400 дол. на знак пошанування пам'яті чоло-
віка Семенчука Тихона, що відійшов у віч-
ність.

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ ФОНДУ СТОЛІТТЯ

В деталях звіт виглядає так:

<i>На балансі 15 травня 1991 р.</i>	<i>166,542.26</i>
<i>Пожертви (і реклама) від 15 травня до 15 серпня 1991 р.</i>	<i>7,917.00</i>
<i>Відсотки (інтерест) за цей період</i>	<i>2,470.42</i>
<i>Витрати за цей період</i>	<i>8,626.31</i>
<i>На балансі (конто й інвестмент) 15 серпня 1991 р.</i>	<i>168,303.37</i>

Чеки висилайте на:

Century Fund

23 Armadale Ave.
Toronto, Ont. M6S 3W7 Canada

НА КОНТІ ВЖЕ €

За Фонд Століття

Рада Директорів:

Вишників Дарія
Іванчук Іван
Капіцький Дмитро
Мороз Валентин
Нещук Павло

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

(від 15 травня до 15 серпня 1991 р., в дол.)

Д. Капіцький — 100.00; М. Кременіярівська — 3,000; Й. Похмурський — 20; Н.Н. — 20; Д. Винників — 300; Т. Нарожняк — 50; А. Кузяк — 100; Б. Мусій — 30; Л. Боднарук — 100; Л. Ситник — 40; М. Колькін — 40; Б. Стельман — 50; С. Яворський — 10; І. Ільницька — 50; Я. Голубицький — 100; С. і Т. Штиркало — 50; Ю. Ганас — 20; І. Дувало — 150; Й. Роніш — 100; М. Фейер — 100; Р. Кміть — 50; П. Кміть — 50; М. Ганас — 24; С. Дуда — 20; Й. Похмурський — 20; Ю. Книш — 100; І. Крих — 10; М. Стефанишин — 10; Л. Долинська — 100;

З. Бессер — 387; Ф. Самохін — 100; О. Підгірний — 50; М. Кременіярівська — 400; М. Дзядек — 50; Й. Похмурський — 20; М. Якимішин — 20; Д. Капіцький — 300; Е. Якін — 50; Л. Вахнянин — 50; Д. Винників — 300; І. Лобай — 20; Б. Мусій — 30; М. Антонович — 100; С. Пеленська — 20; І. Гошовська — 20; Л. Ситник — 40; А. Пузяк — 60; М. Колькін — 30; Ю. Гавриш — 10; К. Міщук — 100; Н.Н. — 100; С. і Т. Штиркало — 25; І. Мухайр — 50; І. Дувало — 100; О. П'ясецька — 20; Н. Козій — 20; Х. і І. Ганич — 20; Я. Голубицький — 100.

Дорога Пані Віро М.!

Пересилаю мою передплату банковим переказом \$20.00, \$6.00 на фонд «Анабазису».

Мені прикро, що не можу долучитися до Фонду Століття. Мені це неможливо. 16 років як мій муж помер. Маю хору донечку і сина далеко звідси. Тож і уявіть собі моє положення. Читаю Ваш журнал «Анабазис» і статті і коментарі п-на В. Мороза і Ваші усе інтересували мене. Крім Вашого маю ще 5 наших журналів. Вашу статтю «Дорога до Шевченка» прочитала я з радістю і вдоволенням.

Великий мені жаль, що не можу слухати програми Вашої. Запізно у вечорі.

А поза тим, нехай Господь Бог благословить проф. Валентина Мороза за його чудові лекції в Європі, а головню в Україні, та радієві передачі. Вам бажаю теж найкращих успіхів у житті у родинному крузі.

Пишіть, просимо, читаємо з великою увагою і любов'ю.

З пошаною до Вас обоїх.

АННА КУЗИЧ

Вп. Пане Мороз!

Вибачте, що турбую. В «Анабазисі» згадуєте, що восени будете у Львові з лекціями історії. Маю там брата, і я хотів би, щоб він Вас послушав.

Чи можу просити про дату, коли Ви там будете?

Здоровлю щиро, —

Б. БАБ'ЯК (Квебек)

Вельмишановний Пане Редактор!

Прошу вибачення, чи не можна у Вашому часописі помістити невелику об'яву такого змісту:

«36-річний Українець шукає будь-яку працю у Канаді чи США на 1—5 років.

*Писати: Леонід Юрко
п/скр. 52
332440 Бердянськ
Україна*

«36 years old Ukrainian any temporary (1—5 years) job in Canada or USA wanted.

*Write: Leonid Yurko
P.O. Box — 52
332440 Berdyznsk
Ukraine*

Якщо це можливо, скільки буде коштувати така об'ява у \$US.

Може Ви маєте змогу також передати мою адресу до якоїсь установи у Канаді, яка займається наймом на роботу по контрактах.

Щиро дякую Вам за відповідь. З великою пошаною, —

Л. ЮРКО

Інформуємо пана Баб'яка, і його брата, і всіх братів та сестер, і кузинів, і зятів, і невісток, і навіть онуків: лекції Валентина Мороза у Львові з курсу «Україна в ХХ-му столітті» будуть у жовтні—листопаді—грудні цього року.

**Усім добрим людям, які започаткували Фонд Століття
— щире спасибі! Чекаємо нових пожертв!**

НЕМА НІЯКИХ Т.ЗВ. ОБ'ЄКТИВНИХ ПЕРЕ- ШКОД ДО ВИВИЩЕН- НЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ НАНОВО ВЕЛИКОГО НАРОДУ, ЯКИЙ МАВ ПОРАЗКУ.

ЮРІЙ ЛИПА

З М І С Т

Валентин Мороз. «Adieu, meine Herren»	3
Володимир Рубан. Вільно, панове офіцери	12
Віра Мороз. Не ідеалізуймо майбутній	14
Акція «Кубань»	16
Лист із Шевченкового села	17
«Драбина до неба»	18
Список Жертводавців	19

УВАГА!

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «АНАБАЗИСУ»!

Річна передплата:
Канада — 14 дол. кан
ЗСА — 12 дол. амер.

Інші країни — 12 дол. амер.
Повітряною поштою — 16 дол. амер.

Кожний, хто пожертвував 100 дол. і більше
річно на Century Fund — отримує «Анаба-
зис» безкоштовно цілий рік.

Кожний, хто пожертвував 50 дол. на
Century Fund річно, може отримувати «Ана-
базис» зі знижкою: 10 кан. дол. на рік, або
8 амер.

SUBSCRIPTION FOR 1991

CANADA \$14.00 (Canadian)
UNITED STATES \$12.00 (U.S.)

all others:

BY BOAT \$12.00 (U.S.)
AIR MAIL \$16.00 (U.S.)

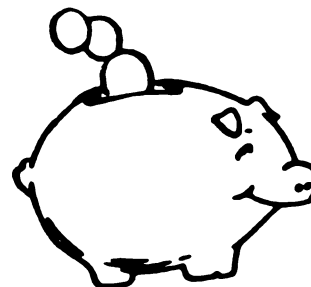
Всю кореспонденцію (лист, чек, пакунок)
просимо адресувати на:

VALENTYN MOROZ ANABASIS
23 ARMADALE AVE.
TORONTO, ONT.
M6S 3W7
Canada
Tel.: 416-767-6862

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

«АНАБАЗИСУ»

Ф. Королюк — 6; М. Дзвінка — 38; Н. Бжеська — 6;
О. Політика — 10; С. Серденко — 25; Г. Сірик — 6;
В. Ніньовський — 6; Я. Вайда — 46; А. Кузич — 6;
І. Ікавий — 8; Г. Сірик — 20; М. Петрошук — 8.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!